

MAHMUD XO'JA BEHBUDIY ASARLARI TAHLILI VA AHAMIYATI**Suyarova Gulbahor Saydullayevna,**

Ichki ishlar vazirligi ixtisoslashtirilgan maktab-internati

ona tili va adabiyot o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu tezisdagi Behbudiy ijodining asosiy yo'nalishlari, "O'tkan kunlar" va "Yoshlar" asarlarining mazmuni va ularning zamonaviy ahamiyati tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar. Behbudiy, pyesa, "O'tkan kunlar", "Yoshlar", milliy o'zlik, qadriyatlar.

O'z ijodi bilan milliy uyg'onish davrida o'zbek xalqining ma'naviy va madaniy taraqqiyotiga katta hissa qo'shgan namoyondalarimiz nafaqat adabiyot sohasida balki pedagogika tarixida ham o'zining o'chmas izini qoldirgan. Ana shunday ijodkor va jonkuyar insonlardan biri Mahmudxo'ja Behbudiydir. Uning hayoti shonli va ibratli bir yo'l bo'lsa, ijodi bir qator ijtimoiy, madaniy va ma'naviy masalalarni qamrab olgan va hozirgacha o'z ahamiyatini saqlab qola olgan asarlardir. Behbudiy asarlarida ta'lim, adolat, milliy o'zlik va xalqning tarixiy merosi kabi mavzular muhim o'rinni egallaydi. Uning qoldirgan merosi nafaqat tarbiyaviy, ma'naviy jihatdan, balki xalq og'zaki ijodidan ilhomlanib, sodda va tushunarli tilni ishlatgani bilan ham ahamiyatlidir. Bu omil uning asarlarini keng ommaga yetkazishda muhim rol o'ynagan.

Behbudiy ijodida ko'plab asarlar mavjud bo'lib, ular orasida pyesalar, hikoyalar va maqolalar ajralib turadi. Uning asarlari badiiy qiymati bilan birga, ijtimoiy-ma'naviy masalalarni yoritishda ham muhim ahamiyatga ega. Behbudiyning "O'tkan kunlar" nomli pyesasi 20-asr o'zbek adabiyoti taraqqiyotida drama janri rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etgan asar hisoblanadi. Strukturasi asosan dialoglardan tashkil topgan pyesada o'zbek xalqining tarixiy, madaniy va ijtimoiy muammolari ijtimoiy va psixologik jihatdan mohirona ochib berilgan. Asarning mavzusi ham insonni beixtiyor o'ylanishga, tanqid qilishga va o'tkan hayotini tahlil qilishga undaydi. Pyesa qahramonlar boshidan kechirgan qiyinchiliklar, beg'ubor orzular va kechikkan imkoniyatlarini obrazlantirish bilan

birga jamiyat hayotidagi chirkinliklar, adolatsizliklar, inson ruhiyatidagi ichki kurashlarni ham so'zlaydi.

“O'tkan kunlar” pyesasi badiiy jihatdan emas, ijtimoiy-siyosiy jihatdan ham kuchli va saviyali asarlardan hisoblanadi. Sababi, unda asar davom etayotgan davrning ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlari va ularning insonlar hayotiga ko'rsatgan salbiy ta'sirlari, qiyinchiliklar yaqqol ochib berilgan.

Behbudiy o'z asarlarida milliy qadriyatlarni va an'analarni saqlab qolish, kelajak avlod ham unga hech qanday zarar yetkazmasdan, chiroyli tarzda yetkazib berishni targ'ib qilgan. Ayanan ushbu pyesada qahramonlarning o'zini tutishi, so'zlashuv odobi va muammolar girdobida qolganida qanday yo'l tutish lozimligiga qaratilgan alohida e'tibor uni sahnalashtirilishi va omma orasida tez mashhur bo'lishiga sabab bo'ldi. Natijada esa, uning pyesalari teatr sohasi rivojida ham muhim rol o'ynagan sanoqli asarlar sirasiga kirdi.

Mahmudxo'ja Behbudiyning “Yoshlar” asari o'zbek dramaturgiyasida muhim o'rin tutadi. Ushbu pyesa yosh avlodning tarbiyasi, ma'naviyati va ijtimoiy masalalariga e'tibor qaratadi. Asar, shuningdek, o'z zamonining ijtimoiy-siyosiy muammolarini aks ettiradi. Shuningdek, yosh avlodning o'zligini anglash, ma'naviy qadriyatlarni saqlash va ularni rivojlantirish, milliy qadriyatlarga hurmatda bo'lish zarurligini ta'kidlovchi ushbu asardagi qahramonlarning har biri yosh avlodning turli qirralarini ochib berishga xizmat qiladi. Yoshlar o'z hayotida qanday yo'l tanlashlari, qaysi qadriyatlarni o'zlashtirishlari kerakligi haqida fikr yuritilgan pyesa o'zaro munosabatlar, ziddiyatlar va ichki kurashlar asarning markaziy mavzusini ilgari suradi. Asarda yoshlarning ijtimoiy hayotdagi o'rni, ularning jamiyatdagi roli va mas'uliyatlari muhokama qilinadi. Behbudiy yoshlarning ijtimoiy adolatsizliklarga qarshi kurashi, ta'lim olishi va ma'naviy o'sishi zarurligini ta'kidlaydi.

“Yoshlar” asarida hissiyotlar va kechinmalar muhim ahamiyatga ega. Qahramonlarning ichki kurashlari va emotsional holatlari tomoshabinlarga chuqur ta'sir ko'rsatadi.

Mahmudxo'ja Behbudiyning "Yoshlar" asari nafaqat badiiy, balki ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lib, yosh avlodning kelajagini shakllantirishda ularga ko'mak berish zarurligini ta'kidlaydi. Pyesa orqali u o'z zamonining muammolarini yoritgan va yoshlarning ma'naviyati hamda tarbiyasi masalasiga alohida e'tibor qaratgan.

Mahmudxo'ja Behbudiyni ijodi bugungi kunda ham dolzarb ahamiyatga ega va o'z qiymatini kundan kunga oshirib bormoqda. Uning asarlaridagi ijtimoiy adolat, ta'lim va milliy o'zlik g'oyalari zamonaviy jamiyatda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Yosh avlod uchun Behbudiyni ijodi namuna sifatida xizmat qiladi, chunki u o'z asarlarida inson huquqlarini himoya qilish, bilim va ma'rifatni ulug'lash g'oyalarini ilgari suradi.

Mahmudxo'ja Behbudiyni ijodi o'zbek adabiyotining rivojlanishida muhim rol o'ynagan. Uning asarlari nafaqat badiiy qiymatga ega, balki ijtimoiy masalalarni yoritish orqali xalqning ongini uyg'otishga xizmat qilgan. Behbudiyni merosi bugungi kunda ham dolzarb bo'lib qolmoqda va yosh avlod uchun ilhom manbai hisoblanadi. U o'z zamonining eng faol adabiyot arboblardan biri sifatida tarixda qolgan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Mahmudxo'ja Behbudiyni ijodi, O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi
2. O'zbek dramaturgiyasi tarixi, A. M. Qodirov
3. Behbudiyni va uning asarlari, A. S. Abdullayeva
4. Mahmudxo'ja Behbudiyni dramaturgik merosi, M. A. Iskandarov